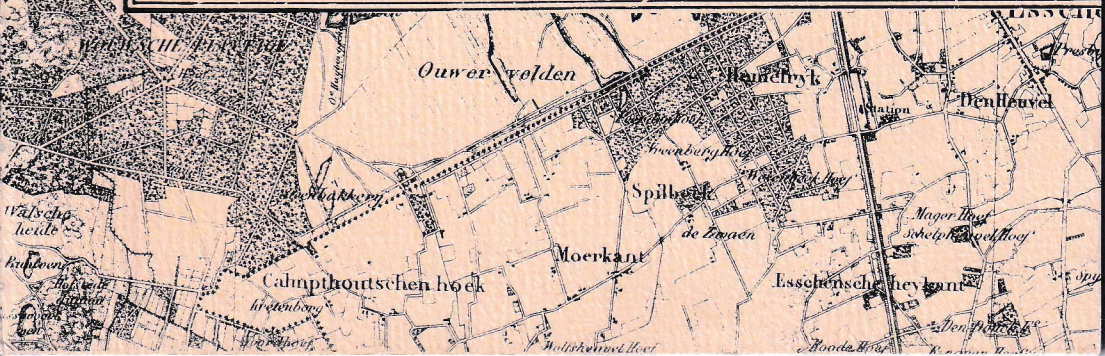

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
WOUW

1 - 87.

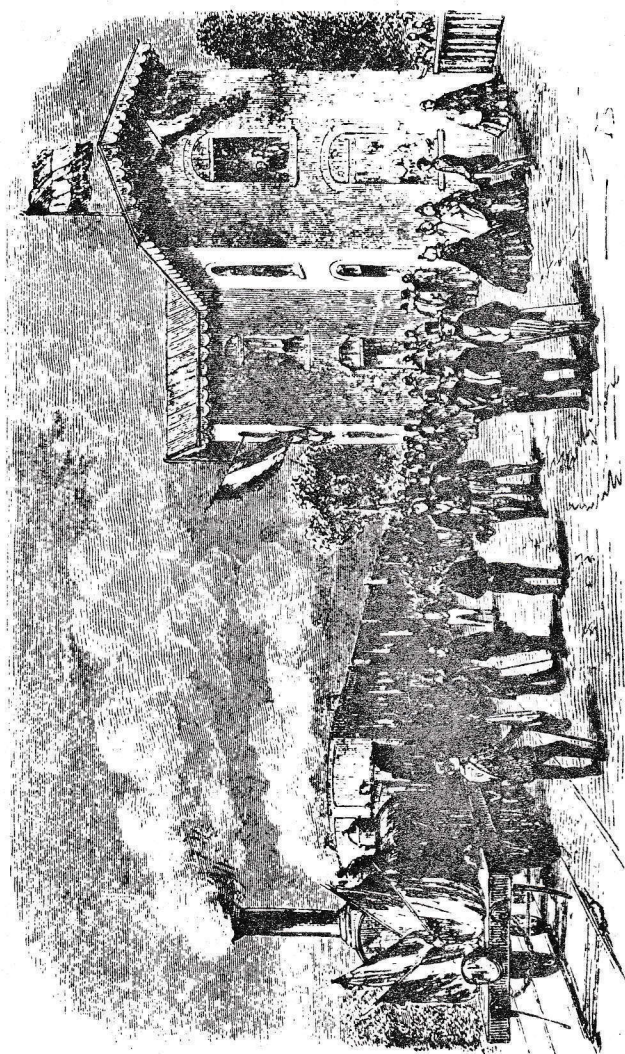

Wouw en de Spoorwegen (IV)

De opening van het baanvak Roosendaal-Bergen op Zoom: een regionale gebeurtenis.

De primeur van de opening der eerste spoorweg, aangelegd door de Staat der Nederlanden, was voorbehouden aan het baanvak Breda-Tilburg. De inhuldiging van deze spoorweg op 1 oktober 1863 was dan ook van nationale betekenis. In de schrijvende pers van die dagen werd er veel aandacht aan deze gebeurtenis besteed. De volledige ministerraad met als minister-president, tevens Minister van Binnenlandse Zaken. Mr. J. R. Thorbecke, en zeer veel andere hoge autoriteiten waren bij deze feestelijke openingsrit aanwezig. Daarentegen was de officiële opening van het baanvak Roosendaal-Bergen op Zoom louter een regionale gebeurtenis. Wel had minister Thorbecke, onder wiens portefeuille ook de zorg voor de spoorwegen behoorde, op 8 augustus 1863 incognito een werkbezoek gebracht aan deze in aanleg zijnde spoorweg. Grotendeels was de organisatie van de feestelijkheden rond de officiële opening in handen van de beide Gemeentebesturen van Bergen op Zoom en Roosendaal. De directie van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatspoorwegen had immers het besluit genomen, geen feestelijke openingsrit te doen plaatsvinden. Bij de S.S. rees echter wel het vermoeden, dat "het feest hetwelk door de stad Bergen op Zoom werd gegeven misschien eenigszins kon uitgelokt zijn door enkele stappen van onze ambtenaren". Er werd in overweging genomen "een circulaire als dienstorder aan onze ambtenaren te doen uitgaan, teneinde zich niet, hetzij officieel hetzij officieus, met autoriteiten in betrekking te stellen, dan in het geval van magtiging der Directie".

Zo deed het Gemeentebestuur van Bergen op Zoom op 19 december 1863 een verzoek aan de S.S. om "de noodige rijtuigen aan 't station alhier te willen beschikbaar stellen op den dag der opening 22 dezer, des voormiddags elf ure". Ook werd aan de Minister van Oorlog gevraagd, dat "de mi-

Er is geen enkele foto of tekening bekend van de officiële openingsrit van Bergen op Zoom naar Roerendaal op 22 december 1863. Daarentegen trok het daarvank Breda-Tilburg op 1 oktober 1863 veel meer belangstelling van de schrijvende en tekenende pers. Een serie tekeningen in het "Nederlandsch Magazijn" geeft een beeld van de inhuldiging. Het stationsgebouw van Wouw was identiek aan dat van Gilze-Rijen en stond eveneens aan de noordzijde van de spoorweg. Zonder enig voorbehoud kan deze afbeelding dienen als illustratie met het onderschrift: "Ontvangst van de genodigden door burgemeester Davenport na aankomst van de inhuldigingstrein te Wouw".

4
litaire autoriteit dezer vesting moge worden gemagtigd bij die gelegenheid eenige salvo's uit het kanon te geven". Het Gemeentebestuur van Roosendaal zou haar genodigden op een "collation ten raadhuize" ontvangen.

De inhuldiging van het baanvak Roosendaal-Bergen op Zoom.

Onder ongunstige weersomstandigheden, hevige wind met regen, sneeuw en hagel, vertrok op 22 december 1863 "des voormiddags ten 12 ure" een feesttrein met genodigden vanuit Bergen op Zoom naar Roosendaal.

Laten we nu de plaatselijke verslaggever van de Rosendaalsche Courant aan het woord:

"Heden had hier de plegtige opening plaats van den Staatspoorweg Rosendaal-Bergen op Zoom. Reeds vroeg in den morgen wapperden van het Raadhuis en van vele bijzondere woningen de nationale driekleur. Omstreeks half twee uren kwam hier een trein aan van Bergen op Zoom met een aantal Genodigden, waarbij zich hadden aangesloten de Harmonie uit gezegde plaats, benevens eenige varensgezellen voorzien van vlaggen. Nadat de genodigden door den heer Burgemeester en heeren Wethouders waren verwelkomd, zette zich de feeststoet in beweging. Aan het hoofd dezer bevonden zich de harmonie UNIE, de EENDRAGT EN TEVREDENHEID en de harmonie van Bergen op Zoom met de vlaggendragers. Onder het uitvoeren van elkander afwisselende muziekstukken werden de Genodigden naar het Raadhuis geleid, waar hen eene heerlijke verversching verbeidde. Bij tusschenpoozen voerden nu de beide hier bestaande Muziekgezelschappen de volksliederen en andere stukken uit. Ruim te half vier uren werden de Genodigden, op gelijke wijze als bij de aankomst, naar het station teruggeleid en vertrokken deze met een feesttrein naar Bergen op Zoom. Te tien uren des avonds vertrok een trein uit Bergen op Zoom om eenige der Genodigden naar Wouw en Rosendaal over te brengen. Bij terugkomst alhier werden zij verrast door eene smaakvolle en prachtige verlichting van het Raadhuis, waarbij de sociëteit "EENDRAGT" geenszins achterlijk gebleven was. Eene allerliefste verlichting gaf daarvan bewijs: wij zagen daar toch een regt smaakvol sassiné, door gas verlicht en omgeven van een paar lauerkransen in welke men las: "SOCIE-

afb. 2. Bewijs van uitnodiging door het Rosendaalse gemeentebestuur tot een "collation ten raadhuize". Zoals op de afbeelding is te zien, vermeldde de uitnodiging de foutieve aanhef "feestelijke opening".

4
TEIT EENDRACHT"; geplaatst boven het wapen van Nederland, met het gewone "JE MAINTIENDRAI". Regts hiervan bevond zich het wapen van Zeeland met het "LUCTOR ET EMERGO". Ter linkerzijde van eerstgenoemd wapen hadden dat van Noord-Brabant met de spreuk erbij "EENDRACHT MAAKT MAGT". Het geheel voldeed zeer wel. Wij mogen hier nog bijvoegen, dat de leuzen der wapenen aller aandacht trok, en den wensch deed uiten, dat zij zich in ons vaderland, in het algemeen vestigen en blijvend gehandhaafd worden, zooals wij het den Sociëteit, ondanks het kleine maar vriendelijke vereenigde aantal leden, van harte toewenschen. Tenslotte kunnen wij de nette en doelmatige inrigting van al wat aan den Staatsspoorweg verbonden is, niet genoeg lof toebrengen. De uitrusting van het personeel, de inrigting der lokalen en rijtuigen, laten niets te wenschen over. De uren van vertrek zijn bepaald: van ROSENDAAL naar BERGEN OP ZOOM 9.05, 1.45, 7.40, van BERGEN OP ZOOM naar ROSENDAAL 7.05, 1.00, 5.55. De overtocht geschiedt in 20 minuten. De prijzen der plaatsen zijn: 3de klasse 30 centen, 2de klasse 50 centen, en 1ste klasse 65 centen."

De dienstregeling op het baanvak Roosendaal-Bergen op Zoom.

Op het baanvak van Roosendaal naar Bergen op Zoom werden aanvankelijk een drietal treinen, doch spoedig reeds vier treinen ingelegd. De aansluiting op de treinen naar Antwerpen, Moerdijk en Breda waren voor die tijd redelijk te noemen. De opbrengsten van het baanvak Roosendaal-Bergen op Zoom waren in de eerste jaren der exploitatie bij lange na niet voldoende om de uitgaven te dekken. Ondanks deze verliezen vermeldde de winterdienstregeling van 22 september 1864 een viertal treinen per dag in elke richting. Wel waren de aansluitingen, door een gewijzigde dienstregeling op het baanvak Roosendaal-Breda van de concurrerende spoorwegmaatschappij, in negatieve zin beïnvloed. Ofschoon de S.S. het deed voorkomen in haar aankondiging van de dienstregeling, dat zij het gehele traject van Bergen op Zoom tot Tilburg in exploitatie had, moesten de reizigers echter de rit tweemaal voor een overstap onderbreken. Bij de opening op 1 juli 1868 van het baanvak tot Goes bleven er vier treinen rijden, maar met ingang van de winterdienstregeling van 1869 werd dit aantal verminderd tot

Wij hebben de eer *zamen*

uit te noodigen met Uwe tegenwoordigheid te willen vereeren het door ons
aan te bieden DINER bij de feestelijke opening van den Staats-Spoorweg
BERGEN-OP-ZOOM - ROZENDAAL, op den 22 dezer, ten raad-
huize alhier, des namiddags om vijf ure.

Het Gemeentebestuur van Bergen-op-Zoom,

J. A. DE RAM, L. B.

De Secretaris,

J. L. LA FONTJN.

A. W. V.

afb. 3. De uitnodiging door het gemeentebestuur van Bergen
op Zoom tot een "diner ten raadhuize".

4
een drietal verbindingen. Op 1 maart 1872 werd de Zeeuwse lijn verlengd tot Middelburg, waarmee het aantal treinen vanuit Roosendaal wederom tot een viertal werd uitgebreid. Nog op 1 november 1872 werd het baanvak Middelburg-Vlissingen (Stad) voor het publiek opengesteld. Bijna een jaar later werd het gedeelte naar de haven van Vlissingen in gebruik genomen.

Met het tot stand komen van de dagelijkse bootdienst Queensborough-Vlissingen van de Stoomvaartmaatschappij "Zeeland", geopend op 26 juli 1875, werd de treindienst tussen Roosendaal en Breda met het laten voorbijrijden van de tussenstations door enkele personentreinen aanmerkelijk versneld. Tegelijkertijd werden 2 à 4 lokale verbindingen, al of niet gecombineerd met goederenvervoer (gemengde treinen), toegevoegd. Op de Zeeuwse lijn gaf de dienstregeling in al deze jaren steeds een viertal treinen te zien. Later, in 1875, werd nog één lokale verbinding tussen Roosendaal en Bergen op Zoom, in beide richtingen, ingelegd. Bij een vertraging van de bootdienst Queensborough-Vlissingen werd een extra trein van Vlissingen naar Roosendaal gesteld.

Deze bootdienst, aanvankelijk alleen 's nachts, vanaf 1887 ook overdag, deed de S.S. in 1876 definitief besluiten tot het inleggen van "boottreinen". In de periode 1876-1887 reed in aansluiting op de nachtelijke bootdienst 's morgens een "boottrein" naar Duitsland en laat in de middag een "boottrein" naar Engeland. Vanaf 1887 tot 1914, het begin van de Eerste Wereldoorlog, snelden dagelijks, zowel 's morgens als 's avonds, "boottreinen" in beide richtingen langs Wouw, in aansluiting op de veerdienst.

Wegens het vervoer van de Duitse post kregen deze treinen al gauw de ere naam "mailtreinen". Zonder over te stappen reisde men in zeer luxe en comfortabele rijtuigen 1ste en 2de klasse vanuit Vlissingen naar Hamburg, Berlijn, Leipzig, Stuttgart of München. In de treinen met aansluiting op de dagboot waren uiteraard slaaprijtuigen aanwezig. Alle treinen waren voorzien van één of meer restauratierijtuigen. Gedurende de Eerste Wereldoorlog werd het verkeer met "mailtreinen" evenals de bootdiensten gestaakt. Met ingang van 1 juni 1921 werd de "nachtboot" op Engeland en de "dagboot" op Nederland via Vlissingen in ere hersteld. De Tweede Wereldoorlog maakte helaas voorgoed een

Staatsspoorwegen.

Dienst van 22 September 1864.

van TILBURG naar BERGENOPZOOM.

		Nummer van den trein.				
		I	III	VI	VII	IX
		voorn.	voorn.	nam.	nam.	nam.
TILBURG	vertrek	5.45	9.30	1.40	6.00	6.00
GILZE-BIJEN	"	5.59	9.44	1.54	6.14	6.14
BREDA	aankomst	6.15	10.00	2.10	6.30	6.30
"	vertrek	6.30	10.15	2.25	6.50	6.50
ROOSENDAAL	aankomst	7.10	10.55	3.05	7.30	7.30
		II	IV	VI	VIII	
		voorn.	voorn.	nam.	nam.	
ROOSENDAAL	vertrek	8.40	11.40	5.00	8.30	
WOUW	"	8.53	11.53	5.13	8.43	
BERGEN-OP-ZOOM	aankomst	9.00	12.00	5.20	8.50	

van BERGENOPZOOM naar TILBURG.

		Nummer van den trein.				
		I	III	V	VII	
		voorn.	voorn.	nam.	nam.	
BERGEN-OP-ZOOM	vertrek	7.00	10.20	2.40	7.40	
WOUW	"	7.11	10.31	2.51	7.51	
ROOSENDAAL	aankomst	7.20	10.40	3.00	8.00	
"	vertrek	8.50	12.00	5.05	8.30	
BREDA	aankomst	9.30	12.40	5.45	9.10	
		II	IV	V	VIII	X
		voorn.	voorn.	nam.	nam.	nam.
BREDA	vertrek	7.30	10.00	1.00	6.30	9.25
GILZE-BIJEN	"	7.43	10.13	1.13	6.43	9.33
TILBURG	aankomst	8.00	10.30	1.30	7.00	9.55

[444]

De Directie.

Winterdienstregeling van 22 september 1864. De uitvoering van de gehele dienst kon geschieden door één locomotief. Uiteraard was in Bergen op Zoom een reserve-locomotief aanwezig. Een trein bestond in 1864 uit een locomotief met tender, een bagagewagen, een 1ste en 2de klasse rijtuig en één of twee 3de klasse rijtuigen. De gehele trein had een lengte van nog geen 50 meter. Het perron te Wouw met een lengte van 40 meter was dan ook ruimschoots voldoende. Het stationnement te Wouw bleef beperkt tot twee à drie minuten.

4
einde aan de "mailtreinen" en aan de veerdiensten via Vlissingen. Na de oorlog werd alle boot- en treinverkeer over Hoek van Holland geleid. Dag en nachtdiensten kregen toen dezelfde aankomst- en vertrekhavens, zowel in Nederland als in Engeland.

De ontwikkeling van het treinverkeer tussen Roosendaal en Bergen op Zoom blijkt duidelijk uit de tabel bij dit artikel. De "boottreinen" buiten beschouwing gelaten valt op, dat in de eerste vijftig jaren het accent op het regionale vervoer was gelegen. De spoorwegen bezaten voor de Eerste Wereldoorlog immers het monopolie in het reizigersvervoer. In 1912 stopten maar liefst 9 treinen te Wouw, terwijl slechts vier als sneltrein reden tussen Roosendaal en Vlissingen. Na 1930 trad een verschuiving naar het lange-afstandsvervoer op. In 1936 stopten nog maar 6 treinen te Wouw en reden al acht sneltreinen in het Westbrabantse en Zeeuwse land. Na de sluiting van de stopplaatsen Wouw, Woensdrecht, 's Heer Arendskerke en Lewedorp op de Zeeuwse lijn met ingang van 15 mei 1938 kreeg het lange-afstandsvervoer steeds meer aandacht.

Uit de tabel is voorts nog af te leiden:

- Zowel tijdens en na de Eerste en tijdens en na de Tweede Wereldoorlog is een gevoelige achteruitgang van het treinverkeer te bespeuren.
- Gedurende 125 jaar zijn steeds treinen Roosendaal-Bergen op Zoom v.v., aanvankelijk stoppend te Wouw, ingelegd. Aan het andere einde van het traject Roosendaal-Vlissingen werden eveneens treinen over delen van de lijn gereden. (Bij voorbeeld Goes-Vlissingen of Middelburg-Vlissingen).
- Na de Tweede Wereldoorlog stijgt het aantal treinen met sprongen. Gemakshalve zijn alle treinen als sneltrein aangeduid, aangezien deze niet meer op alle vroegere stopplaatsen halt houden. Sinds 1960 is echter tussen Roosendaal en Bergen op Zoom weinig meer gewijzigd.

Roosendaal, 8-1-1987.

M.C.J. Broos.

BRONNEN:

- Jaarverslag Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen 1863/1864.

DIENST van 15 oktober 1884

ROSENDAAL-VLISSINGEN											
Rosendaal V	7.28	—	10.51	11.53	2.58	—	7.20	—	—	8.44	8.52
Wouw "	7.40	—	11.1	12.3	3.10	—	"	—	—	"	9.2
Berg-op-Zm "	7.49	—	11.13	12.14	3.26	—	7.33	—	—	"	9.12
Woensdrecht "	7.58	—	"	12.23	3.38	—	"	—	—	"	9.21
Vlake "	8.33+	—	11.50	12.57+	4.21+	—	"	—	—	"	9.55
Goes "	8.52	—	12.3	1.17	4.43	—	8.20	—	—	"	10.10
Middelburg "	9.21	—	12.28	1.50	5.20	—	8.50	—	—	9.52	10.38
Vlissingen A	9.30	—	12.37*	2.—*	6.30*	—	9.—	—	—	10.—	10.48

VLISSINGEN-ROSENDAAL											
Vlissingen V	5.50	6.50	7.20	—	9.30*	—	2.7 *	—	5.10*	—	*7.20
Middelburg "	5.59	7.—	7.29	—	9.40	—	2.18	—	5.25	—	7.32
Goes "	6.28	7.23	"	—	10.9	—	2.47	—	6.—	—	8.3
Vlake "	6.46	7.35+	"	—	10.24+	—	3.2	—	6.21+	—	8.23
Woensdrecht "	7.22	"	"	—	10.58	—	3.36	—	7.—	—	9.3
Berg-op-Zm "	7.32	8.9	"	—	11.9	—	3.47	—	7.14	—	9.15
Wouw "	7.44	"	"	—	11.21	—	3.59	—	7.28	—	9.26
Rosendaal A	7.54	8.23	8.40	—	11.31	—	4.9	—	7.38	—	9.36

Winterdienstregeling van 15 oktober 1884. In beide richtingen werden 5 stoptreinen, één sneltrein en één "boottrein" tussen Rosendaal en Vlissingen ingelegd. In Vlake werd door drie treinen (gemarkt met +) aansluiting op de bootdienst Hansweert - Walsoorden gegeven. In Vlissingen was aansluiting op de bootdienst Vlissingen - Breskens mogelijk (gemarkt met x). Zowel de snel- als de boottrein hadden uitsluitend rijtuigen 1ste en 2de klasse.

- 4
- Uitgaande stukken Gemeente Bergen op Zoom 1863.
 - Uitgaande stukken Gemeente Roosendaal en Nispen 1863.
 - Rosendaalsche Courant 1863.
 - Dienstregelingen 1864/1984.
 - Geschiedenis der spoorwegen in en om Roosendaal, 1850/1880, M.C.J.Broos, eigen uitgave, Roosendaal, 1984.

Afb. 6.

Zomerdienstregeling van 22 mei 1937. Het Station Wouw werd in deze dienstregeling voor het laatste zomerseizoen opgenomen. Een jaar later schrapte men Wouw voor reizigersvervoer. Op het deel-trajekt Roosendaal - Bergen op Zoom reden de treinen als volgt:

Dagelijks: tr. 3009, tr. 204, tr. 3023, tr. 210, tr. 3031
tr. 445, tr. 220, boottreinen 77 en 138.

Alleen op werkdagen: tr. 3001, tr. 3005, tr. 652, tr. 3025
tr. 3029.

Alleen op zon- en feestdagen: tr. 3003, tr. 3043

Markttrein op dinsdag: tr. 3015.

zaterdag 17/07 tot eind augustus: tr. 439, tr. 441.

Vanwege plaatsgebrek is de dienstregeling in omgekeerde richting niet opgenomen. De markttrein van Roosendaal naar Goes met vertrek uit Wouw om 10.09 uur keerde 's middags weer terug (Goes vertrek 15.11 uur, Wouw aankomst 16.13 uur). De Wouwenaar had dus in Goes precies vier uur tijd om de markt te bezoeken.

DIENT van 22 mei 1937

Reisnummer Klasse	3900 M	3902 M	3901	3906 M	3003	3910 M	3005	3009	652	3912 M	3015	661	138	204	3023
	3	3	1,2,3	3	1,2,3	3	2,3	1,2,3	1,2,3	3	2,3	1,2,3	1,2,3	1,2,3	1,2,3
Roosendaal	V	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Wouw	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bergen op Zoom	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bergen op Zoom	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Woensdrecht	V	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rilland-Bath	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Krabbenijde	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kruiningen-Iersake	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kapelle-Blezelinge	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Goes	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
's Haer Arendsterte	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lewedorp	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Armenmuiden	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Middelburg	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vlissingen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Reisnummer Klasse	3918 M	3920 M	3025	439	210	3924 M	3924 M	441	3099	3926 M	3930 M	3031	3936 M	445	3043
	3	3	1,2,3	1,2,3	1,2,3	3	3	1,2,3	1,2,3	3	3	1,2,3	1,2,3	1,2,3	1,2,3
Roosendaal	V	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Wouw	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bergen op Zoom	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bergen op Zoom	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Woensdrecht	V	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rilland-Bath	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Krabbenijde	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kruiningen-Iersake	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kapelle-Blezelinge	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Goes	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
's Haer Arendsterte	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lewedorp	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Armenmuiden	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Middelburg	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vlissingen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Aantal treinen op het baanvak Roosendaal-Wouw-Bergen op Zoom (-Vlissingen), uitsluitend op alle werkdagen.

	Stoptrein Rsd-Vs stoppend te Wouw	stoptrein Rsd-Bgn stoppend te Wouw	sneltrein Rsd-Bgn	sneltrein Rsd-Vs	boottrein Rsd-Vs	totaal
1864	-	4	-	-	-	4
1876	4	1	-	-	1	6
1888	4	1	-	1	2	8
1900	5	1	-	3	2	11
1912	6	3	-	4	2	15
1924	4	1	-	4	2	11
1936	4	2	1	7	2	16
1948	-	-	2	9	-	11
1960	-	-	16	23	-	39
1973	-	-	9	34	-	43
1984	-	-	5	34	-	39

Werkdagen: maandag t/m zaterdag
Wekelijkse markttrains niet opgenomen.

Deze uitgave werd mede mogelijk
door financiële steun van de
Rabobank „Wouw - Kruisland ”

